

**Київський національний торговельно-економічний університет
Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ**

Кафедра міжнародного бізнесу, фінансів та обліку

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Управління ризиками підприємства

повна назва навчальної дисципліни

для підготовки
студентів ступеня
вищої освіти

магістр

року набору 2020

молодший бакалавр,
бакалавр чи магістр

галузі знань

05 Соціальні та поведінкові науки

шифр і назва галузі знань

спеціальності

051 Економіка

шифр і найменування спеціальності

освітня програма

Економіка та безпека бізнесу

назва освітньої програми

академічні групи

МЕП-20, МЗЕП-20

шифри академічних груп

статус дисципліни

обов'язкова

Харків, 2020 рік

Розробники:

Аніпко Людмила Володимирівна,
старший викладач кафедри міжнародного
бізнесу, фінансів та обліку, кандидат
економічних наук,

прізвище, ім'я, по батькові повністю, посада повністю,
науковий ступінь, вчене звання повністю

Дяченко Катерина Сергіївна,
старший викладач кафедри міжнародного
бізнесу, фінансів та обліку

прізвище, ім'я, по батькові повністю, посада повністю,
науковий ступінь, вчене звання повністю

09.09.2020 р.

Гарант освітньої програми

Чемчикаленко Руслан Анатолійович,
завідувач кафедри міжнародного бізнесу,
фінансів та обліку, кандидат економічних
наук, доцент

прізвище, ім'я, по батькові повністю, посада повністю,
науковий ступінь, вчене звання повністю

Програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри
міжнародного бізнесу, фінансів та обліку, протокол від 09.09.2020 р. № 01.

назва кафедри

Програму розглянуто та затверджено на засіданні методичної комісії
інституту, протокол від 11.09.2020 р. № 01.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Робоча програма навчальної дисципліни «Управління ризиками підприємства» розроблена відповідно до освітньої програми підготовки магістрів спеціальності 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Метою викладання навчальної дисципліни є формування загальних та фахових компетентностей щодо методології управління ризиками підприємства та оволодіння практичним інструментарієм застосування прийомів і методів їх ідентифікації та оптимізації, створювання умов безпеки в фінансово-господарській діяльності бізнес-структур.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є закономірності, принципи, методи і процеси управління ризиками підприємства в умовах мінливого бізнес-середовища, критерії оцінки ступеня ризику при венчурному капіталі; методи визначення ступеня ризику; методи оцінки підприємницького ризику; систему керування та організації управління ризиками у підприємстві.

Міждисциплінарні зв'язки вивчення навчальної дисципліни ґрунтуються на знаннях навчальних дисциплін «Економічна діагностика та безпека підприємства», «Бізнес-інжиніринг» та є основою для подальшого засвоєння навчальних дисциплін, таких як «Контролінг».

Мова викладання – українська.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Сутність, зміст і види підприємницьких ризиків

Ризик – історична та економічна категорія. Класифікаційна система ризиків. Поняття класифікації ризику. Групи, категорії, види, підвиди і різновиди ризиків. Види фінансових ризиків – ризики, пов'язані з купівельною спроможністю грошей і з вкладенням капіталу (інвестиційні). Різновиди ризиків, пов'язаних з купівельною спроможністю грошей – інфляційні і дефляційні ризики, валютні ризики, ризики ліквідності. Підвиди інвестиційних ризиків – ризики упущеної вигоди, зниження прибутковості, ризики прямих фінансових утрат. Різновиди ризику зниження прибутковості – процентні і кредитні ризики. Кредитний ризик – як різновид ризиків прямих фінансових втрат; біржові ризики, ризик банкрутства, селективні ризики. Сутність невизначеності. Видова класифікація невизначеності. Урахування чинника невизначеності в управлінні підприємством і засоби її зниження.

Тема 2. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень. Оцінювання підприємницьких ризиків

Ризик у діяльності суб'єкта господарювання. Сутнісна характеристика ризику. Ризик як економічна категорія. Основні риси підприємницького ризику. Чинники впливу на ступінь ризику. Функції ризику в підприємницькій діяльності. Класифікація підприємницьких ризиків. Критерій кількісної оцінки ризику. Методи оцінки підприємницького ризику: статичний метод оцінки, метод експертних оцінок, використання аналогів, комбінований метод. Об'єктивний і суб'єктивний методи визначення імовірності небажаних подій. Відносна оцінка ризику на основі аналізу фінансового стану фірми.

Тема 3. Кількісний аналіз ризику

Рівняння беззбитковості: $\text{Виторг} = \text{Витрати}$ й основні параметри моделі беззбитковості: критичний (беззбитковий) обсяг виробництва = поріг рентабельності, критичне значення ціни реалізації, критичне значення постійних витрат, критичне значення перемінних витрат.

Тема 4. Обґрунтування інвестиційних і фінансових рішень

Інвестиційні рішення та критерій ефективності їх прийняття. Критерії обґрунтування рішень під час прийняття (вибору) інвестиційного проекту. Врахування ризику при обґрунтуванні ставки дисконтування. Коефіцієнт систематичного ризику. Опціональний критерій прийняття рішень. Систематичний ризик і очікувана дохідність компанії.

Тема 5. Система управління підприємницьким ризиком

Сутність і зміст ризик-менеджменту. Ризик-менеджмент – система управління ризиком у підприємстві. Стратегія і тактика управління ризиком. Функції об'єкта та суб'єкта управління. Сутність ризик-менеджменту як форми підприємництва. Етапи організації ризику-менеджменту: визначення мети ризику і мети ризикових вкладень капіталу, одержання інформації про господарську ситуацію та її аналіз; виявлення ступеня ризику (поняття вартості ризику), розробка й аналіз варіантів зіставлення прибутку і ризику по інвестуванню капіталу, вибір стратегії і прийомів управління ризиком і способів зниження ступеня ризику (інтуїція, інсайт, евристика; основні правила ризику-менеджменту), розробка програми дії щодо зниження ризику з урахуванням психологічного сприйняття ризикових рішень (екстраверсія, інтроверсія), організація заходів щодо виконання наміченої програми дії, контроль за виконанням наміченої програми, аналіз і оцінка результатів виконання обраного варіанта ризикового рішення.

Стратегія ризик-менеджменту. Поняття стратегії ризик-менеджменту. Прийоми ризик-менеджменту. Найбільш розповсюджені прийоми щодо зниження ступеня ризику: диверсифікованість, придбання додаткової інформації про вибір і результати, лімітування, самострахування, страхування.

Тема 6. Страхування – основний прийом ризик-менеджменту

Сутність і зміст страхування. Суб'єкти страхування: страхувальник і страховик. Функції страхування та їх зміст. Класифікація страхування. Об'єкти страхування – основна ознака класифікації страхування. Три галузі страхування: особисте, майнове, страхування відповідальності. Види і різновиди страхування. Форми страхування – обов'язкова і добровільна. Умовна і безумовна франшиза. Особисте страхування. Обов'язкове державне особисте страхування. Обов'язкове і добровільне медичне страхування. Майнове страхування. Суть і ціль майнового страхування. Добровільне та обов'язкове майнове страхування. Страхування підприємницьких (фінансових) ризиків. Валютні ризики – важливий елемент фінансових ризиків. Методи зниження валютного ризику: правильність вибору, регулювання валютної позиції по контрактах. Страхування відповідальності.

Тема. 7. Особливості управління виробничими, маркетинговими та фінансовими ризиками

Поняття виробничих ризиків. Категорії виробничих ризиків. Група ризиків, що виникають у процесі розробки стратегії фірми. Постачальницькі ризики. Група ризиків порушення планових термінів. Транспортні ризики і міжнародний стандарт класифікації транспортних ризиків. Поняття маркетингового (реалізаційного) ризику. Безпосередньо

збутові ризики. Ризики: недостатньої сегментації ринків збуту; помилково обраного цільового сегмента ринку; помилкового вибору стратегії продажу; неправильної організації й одержання неадекватних результатів маркетингових досліджень; помилкового ціноутворення; невдалої організації мережі збуту і системи просування товару. Ризики взаємодії з контрагентами і партнерами в процесі організації продажу продукції (послуг). Ризики непередбаченої конкуренції. Поняття фінансових ризиків. Ризики, пов'язані з купівельною спроможністю грошей: валютні, інфляційні, дефляційні. Ризики непередбачених витрат і перевищення витрат на виробництво. Ризики незабезпечення господарської діяльності необхідним фінансуванням.

Ризики, пов'язані з вкладенням капіталу (інвестиційні ризики): вкладення коштів у виробничу і невиробничу сфери економіки; діяльності фірми на фінансовому ринку. Комплексне управління довгостроковими інвестиціями та оборотним капіталом підприємства. Економічна рентабельність активів підприємства. Антикризове управління фінансами підприємства. Прогнозування ймовірності банкрутства підприємства.

Тема 8. Методи управління економічними ризиками

Принципи управління ризиками. Система управління ризиками. Основи профілактики ризиків: диверсифікація та лімітування. Самострахування, як метод зниження рівня ризиків. Страхування ризику. Інформація в системі управління ризиками.

Тема 9. Методи зниження ризику в різних підприємницької діяльності

Характеристика ризиків у комерційної діяльності підприємства. Сутність комерційних ризиків та їх класифікація. Необхідність урахування фактору невизначеності в комерційній діяльності підприємства. Маркетингові ризики. Обсяги виробництва продукції та надання послуг при нестабільних умовах функціонування. Ризики недостатньої сегментації ринків збуту продукції (послуг), помилкового вибору цільового сегменту ринку, помилкового вибору стратегії продажу продукту. Ризик невірної організації та одержання неадекватних результатів маркетингового дослідження, помилкового ціноутворення, неуспішної організації збутових мереж та системи просування товару до споживача. Ризик неефективної реклами, переоцінки маркетингових принципів збуту. Економічна безпека підприємства.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Обсяги та структура навчальної дисципліни за навчальними роками

Форма навчання	Вид навчальних занять	Навчальні роки							
		2020/2021		2021/2022		2022/2023		2023/2024	
		Осінь	Весна	Осінь	Весна	Осінь	Весна	Осінь	Весна
Денна повна	Лекційні заняття	18							
	Семінарські заняття								
	Практичні заняття	16							
	Лабораторні заняття								
	Курсова робота (проект)								
	Самостійна робота студентів	146							
	Усього годин	180							
Денна скорочена	Лекційні заняття								
	Семінарські заняття								
	Практичні заняття								
	Лабораторні заняття								
	Курсова робота (проект)								
	Самостійна робота студентів								
	Усього годин								
Заочна повна	Лекційні заняття	4	4						
	Семінарські заняття								
	Практичні заняття	2	2						
	Лабораторні заняття								
	Курсова робота (проект)								
	Самостійна робота студентів	84	84						
	Усього годин	90	90						
Заочна скорочена	Лекційні заняття								
	Семінарські заняття								
	Практичні заняття								
	Лабораторні заняття								
	Курсова робота (проект)								
	Самостійна робота студентів								
	Усього годин								

4.2. Структура навчальної дисципліни за формами навчання

Теми дисципліни	Обсяг у годинах																							
	денна форма												заочна форма											
	Повна						скорочена						повна						скорочена					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		Л	СЗ	ПЗ	ЛЗ	СРС		Л	СЗ	ПЗ	ЛЗ	СРС		Л	СЗ	ПЗ	ЛЗ	СРС		Л	СЗ	ПЗ	ЛЗ	СРС
Тема 1. Сутність, зміст і види підприємницьких ризиків	18	2				16							18					18						
Тема 2. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень. Оцінювання підприємницьких ризиків	20	2			2		16						20	2				18						
Тема 3. Кількісний аналіз ризику	20	2			2		16						20				2		18					
Тема 4. Обґрунтування інвестиційних і фінансових рішень	20	2			2		16						21	2				19						
Тема 5. Система управління підприємницьким ризиком	20	2			2		16						19					19						
Тема 6. Страхування – основний прийом ризик-менеджменту	20	2			2		16						21				2		19					
Тема 7. Особливості управління виробничими, маркетинговими та фінансовими ризиками	21	2			2		17						21				2		19					
Тема 8. Методи управління економічними ризиками	20	2			2		16						21	2				19						
Тема 9. Методи зниження ризику в різних підприємницької діяльності	21	2			2		17						19					19						
Курсова робота (проект)																								
Усього годин / кредитів ECTS	180/6	18			16		146						180/6	6			6		168					

Навчальні матеріали з освітнього компоненту доступні на Порталі навчальних ресурсів та інформаційної підтримки освітнього процесу інституту:

для денної форми навчання – <https://edu.htei.kh.ua/enrol/index.php?id=4537;>

для заочної форми навчання – <https://edu.htei.kh.ua/enrol/index.php?id=4551>.

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Сутність, зміст і види підприємницьких ризиків

1. Сутність невизначеності.
2. Видова класифікація невизначеності.
3. Урахування чинника невизначеності в управлінні підприємством і засоби її зниження.

Тема 2. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень. Оцінювання підприємницьких ризиків

1. Критерій кількісної оцінки ризику.
2. Об'єктивний і суб'єктивний методи визначення імовірності небажаних подій.
3. Відносна оцінка ризику на основі аналізу фінансового стану фірми.

Тема 3. Кількісний аналіз ризику

1. Аналіз ризику збитків.
2. Зони ризику збитків.
3. Функція щільності розподілу ймовірності збитків.
4. Наслідки кількісного аналізу ризику.

Тема 4. Обґрунтування інвестиційних і фінансових рішень

1. Опціональний критерій прийняття рішень.
2. Систематичний ризик і очікувана дохідність компанії.

Тема 5. Система управління підприємницьким ризиком

1. Сутність ризик-менеджменту як форми підприємництва.
2. Поняття стратегії ризик-менеджменту.
3. Прийоми ризик-менеджменту.
4. Найбільш розповсюджені прийоми щодо зниження ступеня ризику: диверсифікованість, придбання додаткової інформації про вибір і результати, лімітування, самострахування, страхування.

Тема 6. Страхування – основний прийом ризик-менеджменту

1. Обов'язкове і добровільне медичне страхування.
2. Суть і ціль майнового страхування. Добровільне та обов'язкове майнове страхування.
3. Методи зниження валютного ризику: правильність вибору, регулювання валютної позиції по контрактах.
4. Страхування відповідальності.

Тема. 7. Особливості управління виробничими, маркетинговими та фінансовими ризиками

1. Поняття фінансових ризиків.

1. Ризики, пов'язані з купівельною спроможністю грошей: валютні, інфляційні, дефляційні.

2. Ризики непередбачених витрат і перевищення витрат на виробництво.

3. Ризики, пов'язані з вкладенням капіталу (інвестиційні ризики): вкладення коштів у виробничу і невиробничу сфери економіки; діяльності фірми на фінансовому ринку.

4. Комплексне управління довгостроковими інвестиціями та оборотним капіталом підприємства.

5. Антикризове управління фінансами підприємства.

6. Прогнозування ймовірності банкрутства підприємства.

Тема 8. Методи управління економічними ризиками.

1. Самострахування, як метод зниження рівня ризиків.

2. Інформація в системі управління ризиками.

3. Основні види ризиків у зовнішньоекономічній діяльності.

4. Ризики країни.

5. Ризик вибору партнера та його надійності.

6. Транспортні ризики.

7. Ризики, пов'язані з основними положеннями зовнішньоекономічного контракту.

Тема 9. Методи зниження ризику в різних підприємницької діяльності

1. Ризики недостатньої сегментації ринків збуту продукції (послуг), помилкового вибору цільового сегменту ринку, помилкового вибору стратегії продажу продукту.

2. Ризик невірної організації та одержання неадекватних результатів маркетингового дослідження, помилкового ціноутворення, неуспішної організації збутових мереж та системи просування товару до споживача.

3. Ризик неефективної реклами, переоцінки маркетингових принципів збуту. Економічна безпека підприємства.

Зміст, порядок виконання та критерії оцінювання самостійної роботи студентів наведено на Порталі навчальних ресурсів та інформаційної підтримки освітнього процесу інституту:

для	денної	форми	навчання	–
https://edu.htei.kh.ua/enrol/index.php?id=4537;				

для	заочної	форми	навчання	–
https://edu.htei.kh.ua/enrol/index.php?id=4551.				

Організація самостійної роботи студентів регламентується наступними нормативними документами:

- Положенням про самостійну роботу студентів Харківського

торговельно-економічного інституту КНТЕУ;

- Положенням про організацію освітнього процесу у Харківському торговельно-економічному інституті КНТЕУ.

6. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНІ НАВЧАЛЬНИМ ПЛАНОМ

Не передбачено навчальним планом.

7. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Для визначення рівня засвоювання студентами навчального матеріалу використовуються наступні форми оцінювання та схема розподілу балів:

Осінь 2020/2021 н. р.

№	Рейтингові оцінки	Макс. бали за формами навчання	
		денна	заочна
1	Поточний контроль	60	60
1.1	<i>Тема 1. Сутність, зміст і види підприємницьких ризиків</i>		
	Підготовка доповіді	1	-
	Участь в обговоренні доповіді	1	-
	Тестування на Порталі	2	4
1.2	<i>Тема 2. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень. Оцінювання підприємницьких ризиків</i>		
	Виконання розрахункових (ситуаційних, ігрових) завдань на заняттях і в позаурочний час	4	-
	Тестування на Порталі	3	4
1.3	<i>Тема 3. Кількісний аналіз ризику</i>		
	Виконання розрахункових (ситуаційних, ігрових) завдань на заняттях і в позаурочний час	4	8
	Тестування на Порталі	3	4
1.4	<i>Тема 4. Обґрунтування інвестиційних і фінансових рішень</i>		
	Виконання розрахункових (ситуаційних, ігрових) завдань на заняттях і в позаурочний час	4	-
	Тестування на Порталі	3	6
1.5	<i>Тема 5. Система управління підприємницьким ризиком</i>		
	Виконання розрахункових (ситуаційних, ігрових) завдань на заняттях і в позаурочний час	4	-
	Тестування на Порталі	3	6
1.6	<i>Тема 6. Страхування – основний прийом ризик-менеджменту</i>		
	Відвідування занять й участь у виконанні навчальних завдань	4	8
	Тестування на Порталі	3	4
1.7	<i>Тема 7. Особливості управління виробничими, маркетинговими та фінансовими ризиками</i>		
	Виконання розрахункових (ситуаційних, ігрових) завдань на заняттях і в позаурочний час	4	4

№	Рейтингові оцінки	Макс. бали за формами навчання	
		денна	заочна
	Тестування на Порталі	3	4
1.8	<i>Тема 8. Методи управління економічними ризиками</i>		
	Виконання розрахункових (ситуаційних, ігрових) завдань на заняттях і в позаурочний час	4	-
	Тестування на Порталі	3	4
1.9	<i>Тема 9. Методи зниження ризику в різних підприємницької діяльності</i>		
	Виконання розрахункових (ситуаційних, ігрових) завдань на заняттях і в позаурочний час	4	-
	Тестування на Порталі	3	4
2	Підсумковий семестровий контроль (письмова екзаменаційна робота)	40	40
2.1	Завдання на оцінювання теоретичних знань (комп'ютерне тестування)	20	20
2.2	Завдання на оцінювання практичних навичок (розрахунково-аналітичне або ситуаційне завдання)	10	10
2.3	Завдання на оцінювання професійних вмінь (розрахунково-аналітичне або ситуаційне, або творче завдання)	10	10
3	Оцінка з дисципліни	100	100

Оцінювання результатів навчання студентів здійснюється за 100-бальною шкалою та шкалою ЄКТС. Умовою допуску до підсумкового семестрового контролю є виконання програми навчальної дисципліни і отримання оцінки за виконання завдань поточного контролю не менше ніж 36 балів. Мінімальна загальна кількість балів для отримання позитивної оцінки з дисципліни – 60.

Організація та проведення контрольних заходів регламентується наступними нормативними документами:

- Положенням про оцінювання результатів навчання студентів у Харківському торговельно-економічному інституті КНТЕУ;
- Положенням про організацію освітнього процесу у Харківському торговельно-економічному інституті КНТЕУ.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

8.1. Основні джерела інформації

1. Камінський А. Б. Економічний ризик та методи його вимірювання : посібник / А. Б. Камінський. – Київ : Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 2017. – 191 с.
2. Загурський О. М. Управління ризиками : навчальний посібник / О. М. Загурський. – Київ : Університет Україна, 2016. – 244 с.
3. Матвійчук А. В. Аналіз і управління економічним ризиком :

навчальний посібник / А. В. Матвійчук. – Київ : Центр навчальної літератури, 2015. – 224 с.

8.2. Додаткові джерела інформації

4. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. – Станом на 07.04.2020. – Назва з екрана.

5. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – Станом на 07.04.2020. – Назва з екрана.

6. Цивільний Кодекс України. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-портал. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. – Станом на 07.04.2020. – Назва з екрана.

7. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці на підприємстві : [монографія] / В. В. Вітлінський, Г. У. Великоіваненко. – Київ : Київський національний економічний університет, 2014. – 480 с.

8. Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику (ІЕС/ISO 31010:2009, IDT). ДСТУ ІЕС/ISO 31010:2013. – [Чинний від 2013-11-12]. – Київ : Мінекономрозвитку України, 2015. – 73 с.